

ГРИНЬКО Р. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри адміністративної
діяльності
(Національна академія Державної
прикордонної служби України)

ІГНАТЬЄВ А. М.,

генерал-майор, кандидат наук
з державного управління,
заступник начальника
Об'єднаного штабу
(Командування Об'єднаних сил
Збройних сил України)

МОТА А. Ф.,

доктор юридичних наук, професор,
начальник кафедри адміністративної
діяльності
(Національна академія Державної
прикордонної служби України)

ПЕТРЕЧЕНКО С. А.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри адміністративної
діяльності
(Національна академія Державної
прикордонної служби України)

УДК 94(4): 340.154:347.2

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.6.24>

ЗАКОНОДАВСТВО, ЩО ВИЗНАЧАЄ ПОРЯДОК ПЕРЕТИНАННЯ КОРДОНУ ДІТЬМИ У ВОЄННИЙ ЧАС

У статті аналізуються останні зміни порядку перетинання кордону дітьми в період воєнного стану. В умовах війни, особливо при виїзді з тимчасово окупованих територій, важливо не втрачати час, щоб зберегти життя дитини та забезпечити її безпеку. Один із батьків, який раніше дав згоду на виїзд дитини за кордон, тепер має право цього не робити й такі зміни закріплені чинним законодавством. Дитина, яка не досягла 16 років, але не є сиротою і не позбавлена батьківського піклування, має право на виїзд без нотаріально посвідченої згоди батьків (одного з батьків дитини) у випадках, встановлених для того. Крім того, таке ж право матиме дитина з інвалідністю. Що стосується поділу категорій дітей за віком, то діти, які досягли 14 років, мають право перетинати державний кордон за паспортом громадянина України, який містить безконтактний електронний носій. Неповнолітня особа, яка не досягла 16 років, має право перети-

нати державний кордон за паспортом громадянина України для виїзду за кордон, а за відсутності паспорта – за внутрішнім паспортом або свідоцтвом про народження. Нотаріально завірена згода одного з батьків на виїзд дитини з країни наразі не потрібна, виїзд з території України можливий при пред'явленні необхідних документів або їх нотаріально засвідчених копій. Крім того, неможливо заборонити виїзд дитини щодо другого з батьків усно. Для цього Адміністрація Державної прикордонної служби України має отримати рішення суду про тимчасове обмеження права дитини на виїзд з території України та внести таку інформацію до відповідних баз даних, лише таким чином можна отримати дозвіл на виїзд дитини. країна буде обмежена. Таким чином, питання, яке досліджується в цій роботі, має потребу серед українців бути поінформованими та економити свій час у такому складному питанні, рятуючи життя своєї дитини.

Ключові слова: *нотаріально посвідчена згода, виїзд за кордон, дитина за кордоном, виїзд без батьків.*

Hrynko R. V., Ihnatiev A. M., Mota A. F., Petrechenko S. A. Legislation determining the order of crossing

The article analyzes the procedure for crossing the border by children under martial law with the latest changes. In the conditions of war, especially when leaving the temporarily occupied territories, it is important to preserve time in order to preserve the life of the child and ensure his safety. One of the parents, who previously gave consent for the child to go abroad, now has the right not to do so, because such changes are currently enshrined in the current legislation. A child who has not reached the age of 16, however, is not an orphan and is not deprived of parental care, will have the right to leave without the notarized consent of the parents (or one of the child's parents) in the cases established for that. In addition, a child with a disability will have the same right. Regarding the division of categories of children by age, minors, that is, children who have reached the age of 14, have the right to cross the border using a passport of a citizen of Ukraine, which contains a contactless electronic medium. A minor, who has not reached the age of 16, has the right to cross the state border using a passport of a citizen of Ukraine to travel abroad, and in the absence of a passport - using an internal passport or birth certificate. Notarized consent of one of the parents is currently not required for the child to leave the country, it is possible to leave the territory of Ukraine with the presentation of the necessary documents or their notarized copies. In addition, it is impossible to prohibit the departure of the child to the other parent by doing it verbally. For this, the Administration of the State Border Service of Ukraine must obtain a court decision on the temporary restriction of the child's right to leave the territory of Ukraine and enter such information into the relevant databases, only in this way can the child's permission to leave the country be limited. Thus, the issue investigated in this work has a need among Ukrainians to be informed and save their time in such a difficult issue, saving their child's life.

Key words: *notarized consent, departure abroad, child abroad, departure without parents.*

Вступ. Аналізуючи питання виїзду дітей за кордон без надання нотаріальної згоди на це одного із батьків, варто приділити увагу законодавству, що регулює це питання. Крім того, батьки повинні належним чином дбати про фізіологічний, фізичний, духовний та моральний розвиток дитини. Втім, історії про батьків, котрі перевезли дітей за кордон, попри спротив іншого з батьків, використовуючи незаконні засоби, також має місце. Тому актуальність цієї роботи збільшується у зв'язку із воєнними діями. Варто згадати, що Конституція України гарантує кожному свободу пересування [1], вільний вибір місця проживання, право вільно

залишати територію України, хто на законних підставах перебуває на території України (за винятком обмежень, що встановлюються законом).

Ключові засади щодо реалізації прав дітей на виїзд за межі України зазнали змін протягом останнього часу. Це відбулося через посилення уваги з боку держави до інтересів дітей, удосконалення механізму контролю за дотриманням чинного законодавства у сфері охорони дитинства.

Постановка завдання. Метою статті є розглянути особливості правил перетину дітьми кордону у воєнний стан, зміни у законодавстві та необхідні документи для окремих випадків перетину кордону малолітніми та неповнолітніми.

Результати дослідження. Право фізичної особи, яка не досягла шістнадцяти років, на виїзд за межі України, регулюється ч. 3 ст. 313 Цивільного кодексу України [2], де передбачено таке право лише за згодою батьків, усиновлювачів або піклувальників на виїзд в їх супроводі або в супроводі осіб, котрі уповноважені ними, крім випадків, передбачених законом.

Така норма заснована на постулаті, закріпленому в Декларації прав дитини 1959 року [5], про те, що дитина, внаслідок її фізичної та розумової незрілості вимагає охорони та піклування, та є продовженням основного обов'язку батьків піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний та моральний розвиток, що передбачено ч. 2 ст. 150 Сімейного кодексу України [3]. Таким чином, контроль батьків за пересуванням дитини є істотно необхідним за умови залишення дитиною території країни, де вона постійно мешкає, адже це може спричинити появу певних загроз для її життя та здоров'я.

Однак, у зв'язку з агресією Російської Федерації, процедуру виїзду неповнолітніх спрощено. Відповідно до змін, що внесені Постановою Кабінету Міністрів України до Правил перетинання державного кордону громадянами України [4], в умовах воєнного стану дитина може виїхати в іншу країну за наступних випадків: у супроводі одного з батьків без нотаріальної згоди іншого; в супроводі дідуся чи бабусі, повнолітніх сестри чи брата, вітчима/мачухи за наявності документа, що підтверджує родинні зв'язки. У випадку, коли дитина виїжджає з іншою особою, якої немає у переліку, обов'язковою є наявність письмової згоди від когось із батьків, що засвідчено в органах опіки та піклування або нотаріальна згода від обох батьків.

Щодо документів, які необхідні для виїзду дитини за кордон, то сюди належать: свідоцтво про народження дитини (за умови, коли особа не досягла 16-річного віку, а її паспорт громадянина України відсутній). Однак, дитині до 16 років бажано мати закордонний паспорт або ID-картку (з 14 років).

Дорослим та підліткам 16 років або старше висуваються однакові вимоги, тому їхню особу можуть засвідчувати такі документи, як: паспорт громадянина України для виїзду за кордон; проїзний документ дитини (чинний протягом строку, на який він виданий); дипломатичний паспорт; службовий паспорт; посвідчення особи моряка або посвідчення члена екіпажу.

Варто також вказати, що різні категорії випадків зумовлюють наявність різних документів для виїзду. До прикладу, виїзд дітей за кордон на оздоровлення та відпочинок теж відбувається в умовах воєнного стану. За даними Державної прикордонної служби України, діти можуть виїжджати на оздоровлення та відпочинок лише за згодою Національної соціальної сервісної служби України [6]. Втім, нотаріальне засвідчення документів більше непотрібне. Для виїзду необхідний перелік документів: паспорт громадянина України для виїзду за кордон дитини або свідоцтва про народження дитини; згода Нацсоцслужби на виїзд групи дітей; список групи дітей та осіб, які їх супроводжують за кордон; погодження службою у справах дітей згоди представників кожної дитини на її виїзд та заяви батьків на виїзд дитини за кордон, завіреної службою у справах дітей.

Крім того, станом на жовтень 2022 р., Кабінет Міністрів України подав на розгляд законопроект № 6146 [7] щодо внесення змін до деяких законодавчих актів з вирішення батьками питань тимчасового виїзду дітей за межі України. Згідно цього документу передбачається забезпечення можливості надання кожним із батьків, що є громадянином України,

згоди на тимчасовий виїзд за межі України дитини, яка не досягла 16-річного віку, у супроводі другого із батьків завдяки внесенню відомостей про дану згоду до Державного реєстру актів цивільного стану громадян одним із батьків через Єдиний державний веб-портал електронних послуг чи за допомогою нотаріуса на базі нотаріально посвідченої ним письмової згоди.

Встановлені певні особливості в перетинанні кордону дитиною, хворою на тяжкі захворювання, якій не встановлено інвалідність. Її може супроводжувати один із батьків, усиновлювачів (у тому числі чоловіки у віці від 18 до 60 років), а також баба, дід, повнолітній брат, сестра, мачуха, вітчим або інша особа, уповноважена одним із батьків. Нотаріально посвідченої згоди іншого з батьків непотрібно, а от документами, що слід пред'явити є: довідка за формою № 080-3/о, що має бути підписана головою та членами лікарсько-консультативної комісії, а для виїзду із одним із батьків, усиновлювачів, баби, діда, повнолітнього брата, сестри, мачухи чи вітчима, необхідні документи, що підтверджують сімейні зв'язки такої особи із дитиною [8].

Якщо кордон перетинає дитина з інвалідністю, нотаріальна згода так само непотрібна, а супроводжувати її може один із членів сім'ї дитини, опікун, піклувальник, один із прийомних батьків, батьків-вихователів (у тому числі чоловіки у віці від 18 до 60 років). Допускається супровід таких дітей бабою, дідом, повнолітнім братом, сестрою, мачухою, вітчимом або іншою особою, уповноваженою одним із батьків.

Відповідно до Закону України «Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю» [9], додатковим документом, що пред'являється є посвідчення, що засвідчує призначення соціальної допомоги, де дитина має категорію «дитина з інвалідністю».

Окремою категорією є діти-сироти, які і до початку воєнного стану не мали батьків або інших родичів, які могли б про них потурбуватися. Для їхнього виїзду варто теж розмежовувати окремі випадки. Наприклад, діти-сироти або діти, позбавлені батьківського піклування у віці до 16 років, якщо такі влаштовані на виховання та спільне проживання до прийомної сім'ї, можуть виїхати лише у супроводі прийомних батьків або одного з них або за пред'явленням оригіналу договору про влаштування дитини до прийомної сім'ї чи його нотаріально засвідченої копії. А от діти, котрі влаштовані на виховання та спільне проживання до дитячого будинку сімейного типу, можуть виїхати лише за умови супроводу батьків-вихователів або одного з них чи за наявності оригіналу або нотаріально засвідченої копії договору про управління діяльністю дитячого будинку сімейного типу.

Висновки. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що процес перетинання кордону для дітей в умовах воєнного стану став більш спрощений. Нотаріальна згода наразі непотрібна, втім для кожного окремого випадку є власний набір документів, що регулюють виїзд конкретної категорії дітей за конкретним призначенням: з оздоровчою метою; дітей-інвалідів; малолітніх та неповнолітніх дітей. Внаслідок введення режиму воєнного стану, питання забезпечення функціонування прав дітей постало ще більш нагальними, працівники Державної прикордонної служби України також докладають усіх зусиль, щоби діяти згідно законодавства, дотримуватися встановлених вимог та запобігти неправомірним вивезенням дітей за кордон. Варто пам'ятати, що чіткий алгоритм дій, а у певних випадках – конкретний набір документів вбереже час, чийсь зусилля та, можливо, навіть врятує життя. Однак, пам'ятаймо і про застереження, адже ситуація може змінюватися у залежності від навантаження на пунктах пропуску через державний кордон та стану військової ситуації в Україні. Слід також враховувати, що документи, наявні у застосунку «Дія», можуть бути пред'явлені в електронному форматі, а різні категорії дітей зумовлюють наявність різних додаткових документів, що можуть вимагатися.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. *Відом. Верх. Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (із змін. та допов.).
2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV (зі змінами) / *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356.
3. Сімейний кодекс: Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 23.09.2022 р.)
4. Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 р. № 57. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/57-95-%D0%BF#Text> (дата звернення: 23.09.2022 р.)
5. Декларація прав дитини від 20 листопада 1959 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_384 (дата звернення: 23.09.2022 р.)
6. Перетинання державного кордону під час правового режиму воєнного стану. Питання-відповідь. *Дані від Державної прикордонної служби України*. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Peretinannya-derzhavnogo-kordonu-pid-chas-pravovogo-rezhimu-vonnogo-stanu-Pitannya-vidprovid/> (дата звернення: 25.09.2022 р.)
7. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо вирішення батьками питань тимчасового виїзду дітей за межі України. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72949 (дата звернення: 27.09.2022 р.)
8. Пам'ятка щодо перетинання державного кордону дітьми, особами з інвалідністю та особами, які їх супроводжують, в умовах надзвичайного та воєнного стану. URL: https://ssua.org/Library/book/Pamyatka_vid%20Ministerstva_sotsialnoyi_polityky_shchodo%20peretynannya_derzhavnoho_kordonu_ditmy.pdf (дата звернення: 27.09.2022 р.)
9. Про державну соціальну допомогу особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю: Закон України № 2109-III від 16.11.2000 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2109-14#Text> (дата звернення: 27.09.2022 р.)

